TERENȚIU

CEL CE SE PEDEPSEŞTE SINGUR
Titlul latin: HEAUTONTIMORU MENOS
Comedie în cinci acte

PERSONAJELE

CHREMES, tatăl Iui Clitipho MENEDEMUS, tatăl lui Clinia
CLITIPHO, iubitul Bacchidei CLINIA, iubitul Antiphilei
SYRUS, sclavul lui Clitipho
DROMO, sclavul lui Clinia
SOSTRATA, soţia lui Chremes
ANTIPHILA, o tînără fată
BACCHIS, o curtezană
PHRYGIA, slujnica Bacchidei
CANTHARA, o doică
Acţiunea se petrece într-o mică aşezare rurală din preajma Atenei.

PROLOGUL

Ca să nu vă uimească de ce mi-a dat poetul
Un rol de tînăr mie, om vîrstnic – să vă spun
în primul rînd: pe urmă vă spun de ce-am venit.
Luată dintr-o piesă grecească nouă,-acuma
Vă dau o nouă piesă, *Heautontimorumenos,*
Cu-o dublă-alcătuire pe-o ţesătură simplă[1].
V-am spus de noua piesă, v-am spus ce-a fost; s-ar cere
Să spun și cine-a scris-o și-a cui e în greceşte,
Dar cea mai mare parte din voi socot că ştie.
Să spun, în două vorbe, de ce primit-am rolul.
Trimis al lui poetul m-a vrut, ci nu prolog;
îi sînt apărătorul, iar voi judecătorii.
Apărătorul însă-i maestru la cuvînt
Doar în măsura-n care a cugetat maestru
Cel ce-a-ntocmit şi-1 pune să spună apărarea.
Cît despre larma unor limbuţi invidioşi;
Că din mai multe piese greceşti a-nsăilat
Puţine-n latineşte – aşa-i, nu zice nu,
Şi rău defel nu-i pare, şi va mai face astfel.
Buni autori sînt pildă, şi după pilda lor
îndreptăţit se crede aidoma să facă.
Şi despre-nţepătura bătrînului poet:
L-a început să scrie punînd temei pe harul
Unor aleşi prieteni, ci nu pe harul său –
Veţi judeca voi singuri şi vă puteţi rosti.
Nu-i luaţi, de-aceea,-n seamă doar pe răuvoitori;
Şi oamenii de bună credinţă-i ascultaţi.
Fiţi drepţi; şi-mbărbătaţi-i întru desăvîrşire
Pe cei ce vor să joace, fără cusur, noi piese.
Şi nu-1 înţep acuma pe cel ce-a-nfăţişat
Ferindu-se poporul din calea unui sclav
Care fugea: îl face s-asculte un nebun?
De boacănele sale pe larg am să vorbesc

1 Textul original şi sensul acestui vers sînt nesigure.

În altă piesă nouă, de nu-şi ogoaie bîrfa.
Veniţi cu bune gînduri; şi daţi-ne putinţa
Să vă jucăm în tihnă o piesă liniştită,
Fără acele roluri do sclavi fugind zănatici,
Bătrîni prinşi de mînie şi paraziţi mîncăi,
De sicofanţi obraznici şi lacomi negustori
De sclavi, mereu jucate de mine, om bătrîn,
Cu cea mai mare larmă şi truda cea mai mare.
Din pricina mea spuneţi că pricina de faţă
E dreaptă, ca din trudă să-mi uşuraţi o parte,
Cei ce compun noi piese n-au milă de bătrîni:
La mine vin cu cele la care-i de trudit;
Cu cele liniştite se duc la altă trupă,
E simplu scrisă piesa de azi: puteţi vedea
Talentul meu în genul acesta, ca şi-n altul.
(Şi dacă ştiţi că nu sînt om lacom de cîştig,
Şi dacă totdeauna m-am socotit deplin
Cinstit de preţuirea deplină-a tuturor,)[2]
Cu mine daţi o pildă – ca tinerii să pună
La suflet vrerea noastră mai mult decît pe-a lor.

ACTUL ÎNTÎI

S C E N A I
CHREMES, MENEDEMUS

CHREMES
Măcar că ne cunoaştem de prea puţină vreme,
Abia de cînd în preajmă-mi ai cumpărat ogorul,
Şi n-am avut, altminteri, nici alte legături –
Azi meritele tale, vecinătatea noastră,
Care-ar putea, nici vorbă, să ne-mprietenească,
Mă fac să-ţi spun pe faţă şi fără ocolişuri
Că, după cîte-mi pare, munceşti din cale-afară
De mult şi pentru anii şi pentru-averea ta.
Pe zeii buni, pe oameni! ce vrei, ce urmăreşti?
Şaizeci de ani pesemne, de nu mai bine, porţi;
Ai un ogor cum altul mai bun şi mai de preţ
Nu stăpîneşte nimeni prin tot acest cuprins;
Mulţimi de sclavi; şi-atîta în locul lor te zbaţi
Muncind din greu, de parcă nu ai avea nici unul.
Ci eu, din zorii zilei, cînd ies, şi pînă seara
Tîrziu, cînd intru-n casă te văd, şi mă uimesc,
Cum sapi mereu pe ţarini, şi ari, şi cari; pe scurt,
Nu stai măcar o clipă şi nu te ocroteşti.
Şi nu pentru că-ţi face plăcere, ştiu: „Nu sînt

---

2 Versuri adăugate, probabil, pentru a se face o mai firească legătură cu finalul.

Prea mulţumit, vei spune, de lucrul celorlalţi”.
Dar dacă osteni-vei aidoma punîndu-i
Pe ei să ostenească, vei fi mai cîştigat.

MENEDEMUS
Au treburile tale îţi dau răgazul, Chremes,
Să porţi atîta grijă unor străine treburi?

CHREMES
Sînt om: străin nu-mi este nimic ce-i omenesc[3]
Ia asta ca povaţă ori ia-o ca-ntrebare:
Faci bine? fac ca tine; faci rău? le pot feri.

MENEDEMUS
Eu fac ceea ce-mi place, iar tu, cum vrei să faci.

CHREMES
Cunoşti un om ce singur se pedepseşte?

MENEDEMUS
Eu.

CHREMES
De ai vreun păs, îmi pare nespus de rău; dar care-i
Necazul tău? Şi meriţi atîta chin?

MENEDEMUS
Vai mie!

CHREMES
Nu plînge, mai degrabă ajută-mi să-nţeleg.
Nu te feri, n-ai teamă, încrede-te în mine;
Pot să te-ajut cu vorba, cu sfatul sau averea.

MENEDEMUS
Vrei să ştii tot?

CHREMES
Vezi bine; şi pricina ţi-am spus-o.

MENEDEMUS
Îţi povestesc.

CHREMES
Dar lasă din mînă grebla asta
Nu mai trudi şi-acuma.

MENEDEMUS
Ba nicidecum!

CHREMES
Ce toană!

---

3 Expresie proverbială *(Homo sum: humani nihil a me alienum puto).*

MENEDEMUS
Pe Herele! nu-mi îngădui o clipă de odihnă.

CHREMES
Nici eu n-am să-ţi îngădui…
(Îi ia unelta din mînă)

MENEDEMUS
Faci rău, şi n-ai dreptate!

CHREMES
E tare grea. Ce-nseamnă…?

MENEDEMUS
Aşa mi se cuvine.

CHREMES
Acuma, povesteşte.

MENEDEMUS
Am un băiat, doar unul…
Dar ce zic „am” băiatul? Nu, Chremes, l-am avut;
Dacă-1 mai am, azi nu ştiu.

CHREMES
Cum asta?

MENEDEMUS
Ai să vezi.
Stă in cetate-o biată bătrînă din Corint;
De fata ei băiatul s-a-ndrăgostit nebun,
Că şi-o vedea nevastă; dar se ferea de mine.
Cînd am aflat, cu toată-omenia m-am purtat
Şi grija pentr-un suflet îndurerat şi tînăr;
Dar şi cu străşnicia părintelui din mine.
L-învinuiam într-una: „Hei! ce fel de nădejdi
Te ţin pe calea asta, cînd tatăl îţi trăieşte,
De-ţi socoteşti aproape soţie curtezana?
Te-nşeli amar, o, Clinia, şi nu prea mă cunoşti!
Băiat al meu ţi-oi spune atîta timp cit faci
Un lucru demn de tine; dar dacă mă-ndîrjeşti,
Găsi-voi iute leacul demn de purtarea ta.
Sminteala asta vine din multa-ţi trîndăveală.
La anii tăi, eu, unul, nu dragoste făceam,
Ci,-mpins de sărăcie, în Asia m-am dus
Şi-am dobîndit în luptă renume şi belşug.”
Pe scurt, aici ajungem: băiatul auzind
Mereu necruţătoru-mi cuvînt, se dă bătut;
A chibzuit că anii şi dragostea ce-i port[4]
Mă fac să-i văd mai bine şi să-i prevăd norocul;
În Asia, la rege, ca militar, s-a dus!

---

4 Textul original al versului este nesigur.

CHREMES
Ei, taci!

MENEDEMUS
Fără să-mi spună; acuma sînt trei luni.

CHREMES
Voi amîndoi greşit-aţi; iar fapta-i dovedeşte
Tărie sufletească şi-o inimă aleasă.

MENEDEMUS
Înştiinţat de oameni pe care-i prevestise.
Mă-ntorc prostit acasă, cu suflet chinuit
Şi sfîşiat, şi-aproape nebun de supărare.
Pe-un scaun cad: dau buzna să mă descalţe sclavii.
Văd alţii cum aleargă să-mi pregătească patul
Ori să-mi aducă cina; se străduiau cu toţii
Nepregetînd nici unul să-mi îndulcească-amarul.
Şi mă gîndeam văzîndu-i:..Pe zei! numai de mine
Şi placurile mele să se-ngrijească-atîţia!
Să-mi ţeasă-atîţia straie! Să fac de unul singur
Atîta cheltuială! Cînd pe băiatul meu –
În drept să se desfete la fel, de nu mai mult,
Aflîndu-se la anii deplinei desfătări –
L-am alungat, sărmanul, cu nedreptatea mea!
Dac-aş urma tot astfel, sînt demn, cu-adevărat,
De cea mai grea pedeapsă. Cît timp el duce-o viaţă
De lipsuri, şi-i departe, din vina mea. de ţară,
Mă pedepsesc eu însumi, în locul lui, trudind,
Strîngînd, făcînd pe sclavul şi economisind.”
Şi iată ce făcut-am: nimic n-am mai păstrat
Din Vase sau veşminte; m-am descotorisit,
Vînzîndu-i, de toţi sclavii şi sclavele,-n afară
De cei ce îşi acopăr ei înşişi cheltuiala
Muncind la cîmp; şi casa mi-am dat-o cu chirie,
Şi cu vreo cincisprezece talanţi am cumpărat
Acest ogor pe care muncesc. Cu-atît mai. mică
Îmi pare nedreptatea faţă de fiul meu,
Cu cît mă chinui, Chremes, şi-mi gust nenorocirea;
Şi n-am să mă mai bucur nicium, pînă nu-1 văd
Sosind întreg şi teafăr, părtaş la bucuria-mi.

CHREMES
E-n firea ta, văd bine, să fii un tată bun,
Şi dacă-1 luai cu duhul blindatei, fiul tău
S-ar fi supus; atîta că nu v-aţi cunoscut îndeajuns.
Urmarea? Ascuns-aţi adevărul:
Tu n-ai dorit să ştie ce. dragoste îi porţi,
El n-a vrut să se-ncreadă, ca fiu, în tatăl lui.
De-aţi fi făcut altminteri, nu se-ntîmpla nimic.

MENEDEMUS
Mărturisesc, aşa e; sînt tare vinovat.

CHREMES
Eu bănui, Menedemus, ba cred că se va-ntoarce
Cu bine, poate-ntr-una din zilele acestea.

MENEDEMUS
O, să te-audă zeii!

CHREMES
Şi-acuma, dacă vrei,
Cum tot e sărbătoarea lui Dionysos[5], vino La noi.

MENEDEMUS
Nu pot.

CHREMES
Cum asta? Ci cruţă-te puţin;
Şi fiul tău, pe Hercle! te-ar sfătui la fel.

MENEDEMUS
L-am alungat – să-ndure din greu, şi n-aș putea
Să nu îndur eu însumi.
chremes
Eşti neclintit?

MENEDEMUS
Da, sint.

CHREMES
Cu bine,-atunci.

MENEDEMUS
Cu bine.
(Iese.)

CHREMES
Mi-a stors, sărmanul, lacrimi,
Şi, vai,-mă-neacă mila! Dar cred că-i vremea, iată,
E vremea-acum pe Phania, vecinul meu de-aici,
Să mi-1 poftesc la cină; să văd dacă-i acasă.
(iese, apoi se întoarce.)
Nici n-am avut pe cine să chem: de mult, se spune
C-ar fi plecat; eu însumi fac oaspeţii s-aştepte. Să intru.
Dar ce zgomot aud la uşa mea?
Cine-a ieşit din casă? Mă trag de-o parte,-aici.

S C E N A II
CLITIPHO, CHREMES

CLITIPHO
(vorbind spre interiorul casei)

5La romani: ***Bacchus,*** zeul vinului şi al viţei-de-vie. Era sărbătorit în cîntece şi dansuri, adesea cu caracter orgiastic.

Ogoaie-ţi temerile,
Clinia; ei n-au întîrziat nicicum,
Şi ea, prinsoare fac cu tine, că-ţi vine-odată cu trimisul.
Alungă teama fără noimă care le zbuciumă-n zadar.

CHREMES
(aparte)
Cui îi vorbeşte fiul meu?

CLITIPHO
(aparte)
Îl văd pe tata, şi mă bucur.
(Tare.)
Soseşti la vreme, dragă tată!

CHREMES
Ce s-a-ntîmplat?

CLITIPHO
Pe Menedemus, vecinul nostru,-l ştii?
CHREMES
Prea bine.

CLITIPHO
Şi ştii că are-un fiu?

CHREMES
Acuma-i plecat în Asia.

CLITIPHO
Nu, tată;
E-n casa noastră.

CHREMES
Cum?!

CLITIPHO
De-o oră a debarcat „şi l-am poftit
La cină; căci prieteni sîntem nedespărţiţi, de cînd ne ştim,
Din fragedă copilărie,

CHREMES
Îmi dai o veste fără seamăn.
De ce n-am stăruit să vină la masa noastră Menedemus,
Ca să-1 pun, primul, faţă-n faţă cu bucuria-i nevisată!
Dar încă-i vreme.

CLITIPHO
N-ar fi bine; să nu te duci la dînsul, tată.

CHREMES
De ce?

CLITIPHO

Nu ştie nici băiatul cum e mai bine;-abia sosit,
El şi de tatăl lui se teme, dar şi de inima iubitei.
De dragul ei s-a dus în lume, cînd s-a certat...
CHREMES
Ştiu.

CLITIPHO
A trimis
Un sclav, acum, la ea,-n cetate, şi l-am trimis şi eu pe Syrus.

CHREMES
Ce spune?

CLITIPHO
El? Nefericit e.

CHREMES
Aşa? Dar cine-i mai puţin?
Şi ce nu are, ce-i lipseşte din ce numim noi fericire?
Părinţi, prieteni, neamuri, ţară înfloritoare, bunăstare...
E-adevărat că le dăm preţul pe care-1 vrem; le folosim
Cu minte;-nseamnă fericire, iar dacă nu: prăpăd înseamnă.

CLITIPHO
Nenduplecat a fost bătrînul; şi de nimic nu mă-nspăimînt,
Decît că-n furia-i căşună iar cu mustrări pe Clinia, tatăl

CHREMES
El, care.
(Aparte.)
Dar să tac din gură, că-i bine să se teamă fiul;

CLITIPHO
Ce tot şopteşti?

CHREMES
Îţi spun. Băiatul, oricum, nu trebuia să plece,
Se poate să fi fost cam aspru în dragostea-i: el trebuia
Să se supună, că pe cine, de nu părintele,-ţi asculţi?
Să-i fi făcut pe voie tatăl, sau fiul tatălui pe voie?
L-învinuie c-a fost prea aspru, şi nu e drept; nenduplecarea
Părintelui rămîne-aceeaşi, oricît ar fi de cumsecade:
Nu vrea-n dezmăţ să se afunde, nu vrea s-o ducă tot în chefuri,
Şi-i strînge băierile pungii; nici vorbă,-n numele virtuţii.
Cînd sufletul ajunge sclavul celor mai rele dintre patimi,
Ştiu, Clitipho, că nu se poate să nu se schimbe şi purtarea.
E înţelept şi-ţi foloseşte să-nveţi din pilda celorlalţi.

CLITIPHO
Gîndesc la fel.

CHREMES
Plec înăuntru, să văd cum stăm, ce-avem la cină.
E tîrzior, şi bine-ai face să nu te depărtezi de casă.

ACTUL AL DOILEA

SCENA I
CLITIPHO
Ah, ce nedrept pe noi, cei tineri, ne judecă părinţii noştri!
Deşi copii, firesc le pare pe lume să venim bătrîni,
Şi nu vor să ne facem rîndul la zbenguiala tinereţii.
Ei după mintea lor de-aeuma, nu cea de-atunci, ne cîrmuiesc.
Dacă-aş avea un fiu, pe Hcrcle! un-tată-aş fi-ngăduitor;
Şi dacă-ar face-o nefăcută, de vină-aş şti să mi-1 desfac.
Nu ca al meu, care-mi arată vorbind de alţii că-i sînt drag.
Şi, vai, cînd bea o cupă, două, ce voinicos îmi dă poveţe!
Parcă-1 aud: „îţi foloseşte să-nveţi din pilda celorlalţi".
Viclean se crede! Nu-şi dă seama că spune basme unui surd!
Mai simţitor mă ştiu la vorba iubitei mele: „Dă-mi! Adu-mi!"
Că nu pot să-i răspund; şi nimeni nu e ca mine de mîhnit.
El s-a-ncurcat de-a bine-n treabă, dar draga dragului de Clinia
Cinstit se poartă şi nu are apucături de curtezană.
A mea e lacomă, trufaşă, poruncitoare, mofturoasă;
Şi eu nu-i dărui decît: „Bine!" Mă tem să-i spun că n-am ce-i.
da.
Şi-abia m-am prins în mărăcine; şi tata încă n-a aflat.

S C E N A II
CLINIA, CLITIPHO

CLINIA
(întrînd, aparte)
De mi-ar fi mers bine-n iubire, nu mă-ndoiesc c-ar fi venit
De multă vreme; dar mi-e teamă că,-n lipsă, mi-au stricat iubita.
Şi-atîtea pricini îşi dau mîna ca să-mi sporească-amărăciunea:
Prilejurile, locul, vîrsta, o mamă rea ce-n mîini o ţine
Şi doar cîştigu-1 urmăreşte.

CLITIPHO
(ieşindu-i în cale)
Hei, Clinia!

CLINIA
Tare-s abătut!

CLITIPHO

Ia seama, dinspre casa voastră să nu te vadă cineva!

CLINIA
Da, bine. Simt cum mi se lasă o neagră prevestire-n suflet,.

CLITIPHO
Pe Hercle! te repezi să judeci un lucru pînă nu-1 cunoşti?

CLINIA
De n-ar fi ceva rău la mijloc, n-ar fi venit?

CLITIPHO
Îţi vine.

CLINIA
Cinci?

CLITIPHO
De-acolo pîn-aici, e cale. Pe urmă, ştii cum e femeia:
Pînă porneşte, pînă pleacă, se face anul[6].

CLINIA
Ah, mi-e teamă,
Prietene!

CLITIPHO
Răsuflă: iată-i venind pe Syrus şi pe Dromo.

S C E N A III
SYNIS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO

SYRUS
(intrînd împreună cu Dromo)
Zici tu?

DROMO
Aşa e. Cîtă vreme ne-am spus poveşti, ele-au rămas
În urmă, crede-mă.

CLITIPHO
(către Clinia)
Îţi vine iubita; Clinia, hei, auzi?!

CLINIA
Da, în sfîrşit, aud, răsuflu şi, iarăşi, Clitipho, trăiesc!

SYRUS
(către Dromo)
Şi nu mă mir: vin priponite; o ceată-aduc de slujitoare Cu ele.

CLINIA

---

6 Expresie proverbială ***(Dum moliuntur, dum conantur, annus est.)***

Sint pierdut! de unde le poate-avea?

CLITIPHO
Mă-ntrebi pe mine?

SYRUS
(către Dromo)
Urît că le-am lăsat în urmă cu-atîtea bogăţii!

CLINI A
Vai mie!

SYRUS
(idem)
Veşminte,-aurării; e noapte, şi ele nu ştiu care-i drumul.
Am săvîrşit o neghiobie. Porneşte, Dromo,-n calea lor.
De ce stai? Pleacă!

CLINI A
(zărind alaiul femeilor care se apropie)
Vai, vai mie! Cum mi se spulberă speranţa!

CLITIPHO
Dar ce tot ai? De ce te zbuciumi?

CLINIA
Mă-ntrebi ce am? Nu vezi şi tu? Veşminte, aur, slujitoare!
Cînd eu o las cu-o biată sclavă – De unde, spune, toate astea?

CLITIPHO
Acuma, da,-nţeleg şi eu.

SYRUS
Zei buni, ce oaste! Casa noastră cam anevoie-o să le-ncapă.
Ce-or să mai bea şi să mănînce! îl plîng şi-1 vaiet pe stăpîn!
(Văzîndu-i pe cei doi tineri.)
Dar iată şi pe cine caut.

CLINIA
O, Iupiter, credinţa ei!
În timp ce eu, nesăbuitul, m-am dus în lume pentru tine,
Ai strâns avere, Antiphila, şi m-ai lăsat bătut de rele,
Tu, pentru care-ndur necinstea şi n-am vrut și-1 ascult pe tata,
Şi mi-e ruşine că, vorbindu-mi de firea-acestor femeiuşti,
Nu i-am luat sfaturile-n seamă şi nu m-am-despărţit de ea.
Dar azi o fac, chiar dacă-n ziua cînd i-ar fi fost pe plac, n-am vrut.
Vai mie, vai, nefericitul!

SYRUS
(către Dromo)
Eu cred c-a înţeles greşit
Sporovăială noastră.
(Tare.)
Clinia, iubita nu-ţi e cum o crezi;

A dus aceeaşi viaţa şi-ţi poarta-aceieasi gînduri,
De i-am citit noi bine, din faptele-i, în suflet.

CLINIA
Ce spui? Nimic pe lume n-aş vrea mai mult decît
Să ştiu c-am bănuit-o şi nu-i adevărat.

SYRUS
În primul rînd – ca totul să fie lămurit:
Bătrîna nu e mama copilei, cum părea.
Ea a murit; ştiu asta, c-am auzit, pe drum,
Spunîndu-i celeilalte.

CLITIPHO
Cam? cine e cealaltă?

SYRUS
Aşteaptă, pîn' la capăt să duc ce-am început;
Pe urmă, ne-om întoarce…

CLITIPHO
Mai repede!

SYRUS
Odată
Ajunşi în faţa casei, la uşă bate Dromo;
Iese-o bătrînă; uşa numai de-o palmă-o crapă
Şi piere înăuntru; eu o urmez; degrabă
Încuie, şi se-ntoarce la lîna ei bătrîna.
Atunci sau niciodată s-ar fi putut cunoaşte
Cum şi-a clădit ea viaţa în lipsa ta, o, Clinia,
Căci am căzut în casa femeii fără veste;
Aşa că-prejurarea deplin ne-a-ngăduit
Să cumpănim ce viaţă trăieşte zi de zi –
E cea mai bună cale să dibuieşti un om.
Ţesînd cu sîrguinţă la pînză am găsit-o,
Sărăcăcios, în straie de doliu,-nveşmîntată,
Pesemne-ntru cinstirea bătrînei ce-a murit;
Gătită pentru sine, fără podoabe scumpe
Sau alte *măestrite* nimicuri femeieşti;
Coşiţa-i despletită pe umori o zvîrlise
Cu nepăsare – gata!

CLINIA
Să nu mă-ncerci, o, Syrus,
Cu-atîta bucurie, fără temei!

SYRUS
Bătrîna
Îi ticluia urzeala; şi mai era o sclavă
Care ţesea alături, de zdrenţe-acoperită,
Murdară şi-ngălată.

CLITIPHO

De spune adevărul –
Şi-1 spune – cine-i, Clinia, mai fericit ca tine?
Ce-nseamnă murdăria şi zdrenţăria sclavei?
E încă-un semn că nu poţi să bănuieşti patroana
Cînd tocmai vestitorii[7] arată nengrijit;
Că nu ţi se deschide pîn' la patroană calea.
De n-o plăteşti, ştii bine, pe sclavă-n primul rînd.

CLINIA
Urmează, dar, pe Hercle! să nu-ncerci cu minciuni
Să mă cîştigi. Şi ce-a zis. cînd i-ai vorbit de mine?

SYRUS
Îndată ce aude că te-ai întors şi-i ceri
Să vină-aici, copila îşi lasă ţesătura
Şi ochii mari de lacrimi s-acoperă; era
Uşor să vezi că-ţi poartă o dragoste fierbinte

CLINIA
Zeiască bucurie! Ah, nu-mi mai vin în fire!
Şi m-am temut!

CLITIPHO
Eu, unul, ştiam că n-ai dreptate.
Acum te-ndupleci, Syrus, să spui cine-i cealaltă?

SYRUS
Aducem şi pe Bacchis a ta.

CLITIPHO
Cum? Ce? pe Bacchis? Şi unde, prostule,-ai aduce-o?

SYRUS
Cum unde? Păi la noi acasă.

CLITIPHO
La lata?

SYRUS
Da.

CLITIPHO
O, ce-ndrăzneţ e, neruşinatul!

SYRUS
Hei, nu fără
Primejdii faci o faptă mare şi vrednică de-adus aminte!

CLITIPHO
Aşa, cu preţul vieţii mele, te vroi, mişelule, slăvit!
La cea mai mică-a ta greşeală n-ai să fii tu, ci eu, pierdut.
(Către Clinia.)

---

7 în original: ***internuntii*** — persoanele însărcinate să ducă scrisorile sau veştile confidenţiale.

Ce să mă fac cu el?

SYRUS
Cît despre…

CLITIPHO
„Cît despre”, ce?

SYRUS
Dă-mi voie.

CLINIA
Lasă-1.

CLITIPHO
Îl las.

SYRUS
Să ştii că toată treaba e ca şi cînd…

CLITIPHO
Ce aiurea lă
Vrea să ne-nşire?

CLINIA
Haide, Syrus, are dreptate: treci la fapte!

SYRUS
Dar nu pot trece sub tăcere…
Nedrept eşti, Clitipho, şi-mi pui
De tot răbdarea la-ncercare!

CLINIA
(către Clitipho)
Să-1 ascultăm, pe Hercle! taci.

SYRUS
Vrei s-o iubeşti, vrei să te bucuri de ea şi daruri să-i aduci;
Fără primejdii sau necazuri: şi nu ţi-e proastă socoteala,
Dac-ar fi drept pe lumea asta să vrei ce nu se poate vrea.
Ori iei, cu ea, şi toate cele, ori, pentru ele,-o părăseşti.
Din două căi sosit-a vremea să mergi pe cea care-ţi convine.
La drept vorbind, eu ştiu că planul urzit de mine-i bun şi sigur:
Te-ar ajuta ca fără teamă să-ţi duci la taică-tău iubita;
Chiar şi bănuţii pentru daruri ţi i-aş găsi pe-această cale,
Să nu-mi mai asurzeşti urechea cerîndu-mi mie să-ţi fac rost.
Ce vrei mai mult?

CLITIPHO
Ah, să se poată…

SYRUS
Cum „să se poată”? Fă-ncercarea.

CLITIPHO
Hai, să-ţi cunoaştem planul: care-i?

SYRUS
Să-ţi dăm iubita drept iubita Clinia.

CLITIPHO
Fie, foarte bine! Dar ce se face el cu-a lui?
Tot lui i-o dai, că nu-i ajunge doar una ca să-1 înjosească?

SYRUS
La maică-ta aş vrea s-o ducă.

CLITIPHO
Şi pentru ce?

SYRUS
Ar fi prea lungă Povestea, să ţi-o-nşir pe toată; am eu temeiuri.

CLITIPHO
Aiureli!
Nici un temei nu văd, pe Hercle! să merg pe-o cale neştiută.

SYRUS
Ia stai; dacă te temi de-acesta, am un alt plan, fără primejdii; Voi, cîntăriţi-1.

CLITIPHO
Da, găseşte ceva cum spui acum!

SYRUS
Prea bine.
în calea lor dau fuga şi le întorc…

CLITIPHO
Cum asta?
Ce tot vorbeşti?

SYRUS
Mă strădui să-ți spulber orice temeri
Ca să dormi pe-amîndouă urechile tihnit[8]
CLITIPHO
Ah, ce să fac?

CLINIA
Tu? Pentru că planu-i…

CLITIPHO
Spune-mi, Syrus,
Cinstit.

SYRUS
Alege singur: cît încă poţi alege.

---

8 Expresie proverbială *(In aurem utramuis otiose ut dormias)*

(Se îndepărtează.)

CLINIA
E chibzuit, urmează-1; că n-ai de unde şti..

CLITIPHO
Stai, Syrus!

SYRUS
Bine, bine: nu-mi pasă de ce ştii.
(Se îndepărtează mai mult.)

CLINIA
…dacă-ţi va sta-n putere sau nu să-1 mai urmezi.

CLITIPHO
E drept, pe Hercle! Syrus! Hei, Syrus! Te rog! Syrus

SYRUS
(aparte)
L-am pus pe flăcări!
(Tare, către Clitipho.)
Ce vrei?

CLITIPHO
Să nu pleci!

SYRUS
Fie. Spune.
Ori planul meu şi-acuma-i de neurmat?

CLITIPHO
Nu, Syrus;

Renumele şi cinstea-mi le dau pe mîna ta.
Judecător eşti, nu vreau s-ajungi învinuit.

SYRUS
Povața ta e tare glumeaţă: ca si cum
De mine-ntîi e vorba şi mai apoi do tine.
Ci dacă se înîimplă vreun lucru neplăcut,
Tu vei primi sudalme, eu – palme şi ciomege.
De-aceea taina asta o port mereu în minte.
Hai, stăruie s-o deie pe Bacchis drept a lui.

CLINIA
Ei, am s-o dau, nici vorbă; cînd stăm aşa cum stăm,
Nici nu se poate altfel.

CLITIPHO
O, Clinia, drag prieten!

CLINIA
Dar ea n-o să se-ncurce?

SYRUS
Vom dăscăli-o bine.

CLITIPHO
Un lucru mă uimeşte: că ai putut s-o-ndupleci,
Cînd ea îşi părăseşte iubiţii, fără milă.

SYRUS
Era in toane bune, aici e toată cheia;
Am dat, adică, peste un militar la ea
Care-i cerşea o noapte; şi ea-1 juca, rîzînd,
Ca să-i stîrnească jarul, cerîndu-i înfrînare,
Şi ca să-şi facă-un merit în faţa ta cu jertfa-i.
Acuma, vezi, nu cumva să faci vreo neghiobie.
Ştii ce dibaci în treburi ca asta-i tatăl tău,
Şi eu te ştiu la rîndu-mi că nu te stăpîneşti.
De vorbe-acoperite, întorsături de cap,
Suspine, poate-un icnet, un rînjet – te fereşte.

CLIPITIIO
Pe voie-ţi fac.

SYRUS
Ai grijă.

CLITIPHO
Am să te minunez.

SYRUS
(zărind femeile)
Ah, cît ne-au prins de iute femeile din urmă!

CLITIPHO
Şi unde-s?
(Vrînd să se repeadă în intîmpinarea lor.)
Vreau s-o-ntîmpin.

SYRUS
Dar nu mai este-a ta.

CLITIPHO
Ştiu, ştiu; in faţa tatii; acuma…

SYRUS
Nici acum.

CLITIPHO
Îngăduie!

SYRUS
Nu-ngădui!

CLITIPHO

O clipă doar…

SYRUS
Nici una.

CLITIPHO
Cît o salut…

SYRUS
Ci, pleacă, dacă ai minte.

CLITIPHO
Plec.
Şi Clinia?

SYRUS
El rămîne.

CLITIPHO
Om norocos!

SYRUS
Întinde-o!

S C E N A IV
BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRUS

BACCHIS
(intrînd cu Andphila şi cu însoţitoarele lor; fără să-i vadă pe cei doi bărbaţi)
Pe Pollux! Antiphila dragă, te laud şi te fericesc
Că pe măsura frumuseţii ştiut-ai să te porţi mereu,
Şi nu mă mir, iau zeii martori, că eşti atîta de rîvnită;
Din felul de-a vorbi putut-am de felul tău să-mi fac părerea;
Şi-acuma cînd încerc in sine-mi ca să-mi închipui viaţa ta
Şi-a celor ce se ţin, ca tine, de oamenii de rînd departe,
Nu mă uimesc văzind că sînteţi ce vreţi să fiţi, ci nu ca noi;
Căci vouă cinstea vă prieşte; iubiţii nouă nu ne-o lasă;
Ei ne iubesc şi ne răsfaţă doar pentru frumuseţea noastră;
Cînd ea se-ntunecă şi piere, le bate inima pe-aiurea;
Şi dacă nu prea ne-am dus grija o viaţă searbădă ne-aşteaptă.
Voi, hotărînd să vă petreceţi viaţa toată c-un bărbat
De soiul şi de firea voastră, găsit-aţi oameni de credinţă,
De-aceea ca legaţi în lanţuri vă ţineţi unii de ceilalţi,
Şi nici un vînt sau vijelie n-au să vă spulbere iubirea.

ANTIPHILA
Nu ştiu vorbi de celelalte; ci numai despre mine ştiu;
Ca mi s-adapă fericirea, din fericirea lui.

CLINIA
(nevăzut şi neauzit de Antiphila)
Şi eu
Pot spune, dulce Antiphila, că pentru tine-s iară-n ţară.

Cît am fost dus, cu uşurinţă poate necazuri am trecut,
Doar lipsa ta n-am îndurat-o.

SYRUS
Te cred.

CLINIA
Ah, Syrus, nu mai pot!
Mor că nu pot în bună voie de inima-i să mă desfăt.

SYRUS
Şi după cum îţi ştiu eu tatăl, cam multă vreme-ai s-o duci

BACCHIS
(văzîndu-l pe Clinia)
Mă-nșel ori tînărul se uită la noi?

ANTIPHILA
Ah, ţine-mă, te rog!

BACCHIS
Dar ce ai?

ANTIPHILA
Simt că mor, vai mie! Mă prăbuşesc!

BACCHIS
De ce-ai rămas
Buimacă, Antiphila?

ANTIPHILA
Pe Clinia-1 văd?

BACCHIS
Pe cine?

CLINIA
Salut, iubito!

ANTIPHILA
Clinia, salut!

CLINIA
Ce faci?

ANTIPHILA
Mă bucur
Că te-ai întors cu bine!

CLINIA
Te strîng în braţe iar,
O, scumpă şi dorită din suflet, Antiphila!

SYRUS

Zic să intrăm; stă unul de multişor aşteaptă.

ACTUL AL TREILEA

S C E N A I
CHREMES, apoi ***MENEDEMUS***

CHREMES
Acum se luminează. De ce nu bal în uşa
Vecinului şi, primul, să-i spun că i s-a-ntors
Băiatul? Nu-i convine, ştiu, tinărului treaba;
Dar cînd îl văd pe tată răpus de lipsa lui,
Pot să-i ascund eu nemaisperata bucurie –
Cînd fiul nici n-ar pierde din netăcerea mea?
Nu, cît îmi stă-n putere pe tată-am să-1 ajut.
Cum fiul meu de partea prietenului tînăr
Trecut-a, şi necazul frăţeşte i-1 împarte,
Noi, ca bătrîni, se cade să ajutăm bătrînii.

MENEDEMUS
(ieşind din casă; aparte)
Ori am venit pe lume cu-o jalnică-aplecare
Spre deznădejde,-ori poate e mincinoasă vorba
Că vremea risipeşte încet-încet mîhnirea;
Gîndindu-mă la Clinia simt zi de zi sporind
În sufletu-mi tristeţea; şi dacă zăboveşte
Mai mult, tot mai fierbinte am să-1 doresc şi plîng.

CHREMES
(aparte)
Văd c-a ieşit din casă; mă duc să stăm de vorbă.
(Tare.)
Salut, o, Menedemus! îţi dau o veste mare,
Cea mai plăcută veste pe care ţi-ai dori-o.

MENEDEMUS
Ai auzit, O, Chremes, ceva de fiul meu?

CHREMES
E sănătos şi teafăr.

MENEDEMUS
Şi unde-i? Ştii?

CHREMES
La mine.

MENEDEMUS
Copilul meu…

CHREMES
El însuşi.

MENEDEMUS
…s-a-ntors?

CHREMES
Desigur.

MENEDEMUS
Clinia
Al meu?

CHREMES
Ţi-am spus.

MENEDEMUS
Să mergem. Ah, du-mă-n faţă

CHREMES
El nu doreşte încă să ştii că s-a întors,
Şi nu vrea să dea ochii cu tine; vina lui
Îl face să se teamă de strălucicia ta.

MENEDEMUS
I-ai spus ce simt acuma?

CHREMES
Nimic.

MENEDEMUS
De ce, o, Chremes?

CHREMES
Nu ţi-ar cădea prea bine nici fie şi nici lui
Să te arăţi un tată supus şi iertător.

MENEDEMUS
Nu pot; destulă vreme am fost şi aspru.

CHREMES
Ah!
Tu cînd porneşti pe-o cale mergi fără socoteală:
Ori te arăţi prea darnic, ori prea de tot zgîrcit.
Oricum, încapi în gheara aceluiaşi necaz.
În primul rînd, pe vremuri, în loc să-ţi laşi băiatul
Alături de-o femeie care se mulţumea
Cu daruri mici – şi toate erau pe placul ei –
L-ai alungat de-acasă; ea, de nevoie,-ncepe
Să îşi cîştige pîinea cu cel clintii venit[9].
Azi, cînd de ea te-apropii cu aur greu, eşti gata

---

9 Chremes nu se îndoieşte că Bacchis — la care se referă iubita lui Clinia.

De cea mai mare jertfă; ori dacă vrei să ştii

Cît a-nvăţat de bine să jecmănească omul,
Îţi spun c-au însoţit-o mai mult de zece sclave
Cu straie şi podoabe; satrap de-ar fi iubitul
Şi tot n-ar face faţă atîtor cheltuieli;
Tu – nicidecum.

MENEDEMUS
La tine-i?

CHREMES
La mine, şi-am simţiţi
Doar ei şi-acelor sclave le-am dat azi-noapte-o cină
De-ar fi să mai dau una, în sapă-ajung de lemn.
Nu spun mai mult, ci numai cit a băut şi cum
Se pricepea la vinuri! „Ăsta-i aşa şi-aşa;
Ăsta-i cam aspru, tată; vezi, albul, mai dulceag."
Mi-am desfundat butoaie, urcioarele – pe toate;
Am stat cu toţi în preajmă-i; şi asta-i doar o noapte
Tu ce faci, dacă zilnic te ia la ronţăială?
Pe zeii fără moarte, mă-ngrijorez, vecine
De bunurile tale.

MENEDEMUS
Să facă ce pofteşte;
S-o ia, să ia, să ardă, să piardă: îi îngădui,
Numai să-1 ştiu acasă.

CHREMES
Ah, dac-aşa stă treaba,
Socot c-ar fi mai bine ca el să nu-şi dea seama
Că-i laşi cu dinadinsul pe mîini agonisita.

MENEDEMUS
Şi ce să fac?

CHREMES
Pe Hercle! mai mult decît ai zis:
Dă-i tot ce-i dai prin altul şi lasă-te-nşelat
De sclav şi prins în cursă; am mirosit, să ştii,
Că pun şi ei la cale acelaşi lucru,-n taină:
Prea şuşotesc cu Syrus şi sclavul tău băieţii,
Îşi fac pesemne planul. Mai bine-i un talant
Să pierzi în felu-acesta, decît o mînă-n alt fel.
Nu despre bani e vorba, ci cum să-i dăruim
Fără ca să ne-mpingem copiii la pierzare.
Din ce bag eu de seamă şi îţi citesc în suflet,
Eşti gata să-ţi dai viaţa şi toată-agoniseala
Decît să-1 pierzi cu bună ştiinţă pe al tău.
Ehei! Ce mai fereastră-i deschizi către risipă,
Şi cît de grea povară are să-ţi pară viaţa!
Prea multa-ngăduinţă aduce prăbuşirea.
El o să vrea, pe Hercle! tot ce prin minte-i trece,

Şi făr-a ţine seama de-i bine, rău – va cere;
Şi nu rabzi tu să-ţi piară şi fiul, şi avutul.
De nu-i mai faci pe voie, nimic n-o să-1 oprească
Să-ncerce iară calea prin care te-a dat gata:
Va spune că te lasă şi pleacă iar în lume.

MENEDEMUS
Găsesc că ai dreptate şi adevăru-1 spui.

CHREMES
Pe Hercle! toată noaptea o pleoapă n-am închis
Gîndindu-mă în ce fel să te împac cu el.

MENEDEMUS
Dă-mi-mîna ta; urmează ce-ai început, o, Chremes!

CHREMES
Sînt gata.

MENEDEMUS
Ştii acuma ce te-aş ruga?

CHREMES
Vorbeşte.

MENEDEMUS
Dac-ai băgat de seamă că umblă să mă-nşele,
Fă-l să se hotărască; ţiu mult să-i dau ce vrea,
Şi vreau din cale-afară să-1 văd curînd.

CHREMES
Încerc.
O treabă-n loc m-ar ţine: vecinii noştri Simus
Şi Crito sint în sfadă pentr-un hotar de ţarini
Şi m-au luat arbitru; le spun că ajutorul
Făgăduit deunăzi nu pot să li-1 dau astăzi.
Şi mă întorc.

MENEDEMUS
Prea bine.
(Rămînînd singur.)
Zei buni şi fără moarte!
Ciudată fire-i omul, de judecă şi vede
Mai bine ce-i cu altul decît cu sine însuşi!
Cînd despre noi e vorba nu cumva ne orbeşte
Vreo mare bucurie sau vreo tristeţe mare…
Mai bine c-am dat treaba pe mîna alui meu.

SYRUS
Pe cine-aud?
(Văzîndu-l pe Chremes.)
Vai mie, m-a auzit?

… Text, nesigur şi lacunar în original.

CHREMES
Hei, Syrus!

SYRUS
Eu.

CHREMES
Ce-nvîrteşti pe-acolo?

SYRUS
Nimic. Te laud, Chremes,
Că le-ai sculat cu zorii, cînd ai băut…

CHREMES
Puţin.

SYRUS
„Puţin”, stăpîne?
Iată ce-nseamnă-o bătrîneţe
De vultur!

CHREMES
Lasă!

SYRUS
Tare-i plăcută şi de duh
Această curtezană.

CHREMES
Aşa-i.

SYRUS
Şi ţie-ţi pare? Pe Hercle! e plină de farmec.

CHREMES
Plină, da.

SYRUS
Nu pentru vremi trecute, dar pentru-a noastră-i bine,
Şi nu mă mir de Clinia că-i mort de dragul ei;
Dar are-un tată tare aţos şi cîrpănos;
Îl ştii? Vecinul nostru. Şi dacă nu i-a dat
Un ban, de sărăcie s-a dus de-acasă, bietul.
Știi tu că nu-i minciună?

CHREMES
Cum oare să nu ştiu?
(Aparte.)
Bun de trimis la moară!

SYRUS
(care l-a auzit)
Cum? Cine?

CHREMES
Mu gîndeam
La sclavul lui..

SYRUS
(aparte)
O, Syrus, de tine m-am temut!

CHREMES
Nu trebuia să-1 lase…

SYRUS
Dar ce putea…?

CHREMES
Mă-ntrebi? Să fi scornit pe dată ceva, o-nşelăciune
De bani aducătoare pentru iubita lui,
Scăpindu-1 fără voie pe-acest bătrîn zgîrcit.

SYRUS
Glumeşti.

CHREMES
Cam asta, Syrus, ar fi putut să facă.

SYRUS
Să-şi fi-nşelat stăpînul? Socoti că-i bine?

CHREMES
Da,
Cînd cere-mprejurarea.

SYRUS
O, minunat!

CHREMES
Aşa,
De multe ori înlături cele mai mari necazuri;
L-ar fi păstrat acasă pe unicul lui fiu,

SYRUS
(aparte)
Nu prea-nţeleg de-o spune în glumă sau din suflet,
Dar mă-mboldeşte parcă să-mi duc la ţintă planul.

CHREMES
Acum ce-aşteaptă, Syrus? Să-i plece iar băiatul,
Că n-are bani să-şi ţină iubita cum ar vrea?
De ce nu-i joacă-o festă bătrânului?

SYRUS
De prost.

CHREMES
Poţi să-1 ajuţi tu, Syrus, intru folosul lui,

SYRUS
Eh, pentru mine-i treabă uşoară, dacă-mi ceri!
Nu mă întrece nimeni în astfel de isprăvi.

CHREMES
Să-ţi meargă-n plin, pe Hercle!

SYRUS
Şi nu mint, nu mă laud.

CHREMES
Dă-i drumul!

SYRUS
Dar îndemnul te rog să ţi-1 aduci
Aminte, cînd vreodată la fel se va-ntîmpla
Cu fiul tău, căci om e, asemeni celuilalt.

CHREMES
Eu cred că nu se-ntîmplă.

SYRUS
Pe Hercle! şi eu cred.
Şi ce ţi-am spus, nu-nseamnă c-aş fi simţit la el:..
Dar dacă, ştii... nu merge... Vezi tinereţea lui;
Să ştii că, la nevoie, aidoma pot, Chremes,
Să-ţi joc o festă.

CHREMES
Dacă va fi nevoie,-atunci
Vom chibzui-mpreună; acuma, hai, la treabă!
(Intră în casă.)

SYRUS
(singur)
Nu l-am crezut in stare de vorbe aurite,
Nici c-ar închide ochii dacă s-ar întîmpla
Să-1 pungăşesc. Dar cine-a ieşit din casa noastră?

S C E N A III
CHREMES, CLITIPHO, SYRUS

CHREMES
(împingîndu-l afară din casă pe Clitipho)
Ce-nseamnă, ce purtare-i asta? Frumos e, Clitipho, ce faci?

CLITIPHO
Dar ce-am făcut?

CHREMES
Nu strecuraseşi tu mîna-n sinul curtezanei?

SYRUS
(aparte)
S-a dat de gol; sînt mort!

CLITIPHO
Eu, tată?

CHREMES
Să nu zici nu, că te-am văzut.
Cu fapta ta neruşinată ţi-ai bătut joc de-acel băiat.
E-o mîrşăvie, ţine minte,
Să-ţi vină-n casă un prieten şi tu să-i ispiteşti iubita.
Mi te-ai purtat ca un netrebnic…

SYRUS
(aparte)
Adevărat!

CHREMES
Necuviincios.
Mă şi temeam, iau zoii martori, de ce putea să mai urmeze.
Doar îi cunosc: îndrăgostiţii iau toate fleacurile-n seamă.

CLITIPHO
Dar el ştia că nu fac, tată, nimica nelalocul lui.

CHREMES
Mă rog; dar ţine-te o vreme depărtişor din preajma lor;
Iubiţii multe vor să-şi spună: şi tu-i împiedici, stînd cu ei.
De pildă, judec după mine; am mulţi prieteni, dar nici unul
Nu-mi ştie tainele, că nu pot să le spun nimănui pe toate:
La unul, mă opreşte cinstea, mă tem, de altul, să nu-i par
Un prost sau om făr’ de ruşine; cu Clinia, crede-mă,-i la fel.
Menirea noastră-i să-nţelegem şi să vedem ce-i de văzut.

SYRUS
(apropiindu-se de Clitipho)
Ce spune?

CLITIPHO
Sînt pierdut!

SYRUS
La rîndu-mi, nu tot aşa le-am sfătuit?
N-ai supărat un om de treabă şi aşezat?

CLITIPHO
(încet, către Syrus)
Da, bine; taci.

SYRUS
Frumos!

CLITIPHO
(tare)
Vai, Syrus, mi-e ruşine!

SYRUS
Te cred, şi ai de ce; sînt tare
Mîhnit.

CLITIPHO
(încet)
Tu mă ucizi, pe Hercle!

SYRUS
Spun adevăru-adevărat.

CLITIPHO
(către Chremes)
Nu-ţi place, văd, să nu-i apropii?

CHREMES
Aşa-nţelegi apropierea?

SYRUS
(aparte)
Grozavă treabă; se trădează pîn-a le face rost de bani!
(Tare.)
Măcar că sînt un prost, o, Chremes, vrei să m-asculţi?

CHREMES
Şi ce să fac?

SYRUS
Cere-i lui Clitipho să plece.

CLITIPHO
Eu? Unde?

SYRUS
Unde vrei, doar pleacă.
Fă o plimbare.

CLITIPHO
O plimbare? Şi unde?

SYRUS
Ai atîta loc.
Pe-aici, pe-acolo, unde-ţi place.

CHREMES
Dreptate are; zic la fel

CLITIPHO
(către Syrus)
Să te trăsnească zeii că mă alungi acuma!

SYRUS
Şi ţie să-ţi oprească de-aci nainte mîna!
(Clitipho iese. Către Chremes.)
Ce spui? Ce crezi că va mai face de n-ai să-ţi foloseşti puterea
Ce ţi-o dau zeii: să-1 povăţui, să-1 iei din scurt şi să-1 veghezi?

CHREMES
Mă ţin de capul lui.

SYRUS
Şi ochii, stăpîne, ţine-i tot pe el

CHREMES
Făgădui.

SYRUS
Bine faci, că mie nu-mi mai ia sfaturile-n sean

CHREMES
Dar tu? Gînditu-mi-te-ai, Syrus, la vorba noastră dinainte?
Spune,-ai găsit ceva pe placu-ţi sau încă nu?

SYRUS
De-nșelăciune
Vorbeşti? Da, am găsit la vreme.

CHREMES
Eşti de ispravă; povesteşte-mi.

SYRUS
Îţi povestesc; dar cum o treabă stîrneşte alta…

CHREMES
Spune, Syrus.

SYRUS
E-o ticăloasă curtezana.

CHREMES
Şi mie-mi pare.

SYRUS
Nu, de-ai şti…
O fărdelege-a pus la cale. Unei bătrîne din Corint
I-a-mprumutat odinioară o mie drahme de argint.

CHREMES
Pe urmă?

SYRUS
A murit bătrîna, lăsîndu-şi fata, încă mică,
În chezăşia curtezanei pentru-acei bani.

CHREMES
Aha,-nțeleg!

SYRUS
La noi, de-altminteri, a adus-o; e cea din preajma soaţei tale.

CHREMES
Urmează.

SYRUS
De la Clinia cere acei bănuţi, şi-i dă, în schimb,
Copila; cere mia-ntreagă.

CHREMES
O cere-ntr-adevăr?

SYRUS
Ei, cum!
Te îndoieşti? Aşa mi-i planul…

CHREMES
Mă rog, şi-acum ce vrei să faci?

SYRUS
Eu? îl găsesc pe Menedemus; din Caria-i spun c-a fost răpită,
Că-i de neam mare şi bogată, şi cumpărînd-o-ar cîştiga.

CHREMES
Greșești.

SYRUS
Cum oare?

CHREMES
Dacă-n locul lui Menedemus îţi răspund:
„N-o cumpăr!” Ce faci?

SYRUS
Bun răspunsul!

CHREMES
Ce-ai spus?

SYRUS
Nu merită-osteneala.

CHREMES
Nu merită?

SYRUS
Deloc, pe Hercle!

CHREMES
Nu te-nţeleg.

SYRUS
Ai să-nţelegi.
(Se face că vrea să plece.)

CHREMES
Stai, nu pleca! De ce se vaită atît de tare uşa noastră?

ACTUL AL PATRULEA

S C E N A I
SOSTRATA, CHREMES, CANTHARA, SYRUS

SOSTRATA
(intrînd împreuna, cu Canthara)
De nu mă-nşeală bietul suflet, cu-acest inel a fost, pe vremuri,
Lăsată-n stradă fata noastră.

CHREMES
Cum tălmăceşti cuvîntu-i, Syrus?

SOSTRATA
(către Canthara)
Tu ce zici? Crezi că este-acela?

CANTHARA
Am spus de la-nceput c-a fost
Al ei.

SOSTRATA
Să-1 fi văzut mai bine, o, doică!

CANTHARA
Bine l-am văzut.

SOSTRATA
Tu intră-n casă şi dă-mi veste de-a isprăvit cu baia fala;
Eu îmi aştept aici bărbatul.
(Canthara iese.)

SYRUS
(către Chremes)
Vrea să-ţi vorbească; vezi ce vrea.
Mîhnită-o văd, şi nu degeaba; mă tem să aflu.

CHREMES
Ce să aibă?
(Arătînd-o pe Sostrata.)
O să-şi dea multă osteneală să-mi spună multe nerozii!

SOSTRATA
Bărbate!

CHREMES
Iată-mă, nevastă 1

SOSTRATA
Te căutam.

CHREMES
Atunci, vorbeşte.

SOSTRATA
În primul rînd îţi cer să nu crezi că am făcut ceva-mpotriva
Dorinţei tale.

CHREMES
Vrei pesemne să cred ce nu e de crezut? Dar, fie, cred.

SYRUS
(aparte)
Dezvinuirea-i ascunde nu ştiu ce greşea [fi sperat mai mult];
Dacă-i aşa, e-a noastră fata.

CHREMES
Bătrîna mai trăieşte?

SOSTRATA
Nu ştiu.

CHREMES
Dar ce-a făgăduit pe vremuri?

SOSTRATA
Să-mi împlinească, vai, porunca.

CHREMES
Și care-i numele bătrînei, de-o fi s-o căutăm?

SOSTRATA
Philtera.

SYRUS
(aparte)
Chiar ea! Mira-m-ar să nu scape, şi eu să nu mă pierd.

CHREMES
Sostrata,
Arată-mi fata!

---

fi sperat mai mult Dară Antiphila era născută liberă, potrivit legilor romane ea nu putea să fie ţinută în chezăşie de Bacchis.

SOSTRATA
Ce nădejde mi-aprinzi în piept! Şi mi-a fost teamă
Sa au fii aprig, ca pe vremuri, cînd mi-ai cerut s-o lepăd,
Chremes.

CHREMES
Cînd te sileşte-mprejurarea, nu după voia ta te porţi,
Acuma mi-aş dori o fată; odinioară – să n-aud!
(Intră în casă împreună cu Sostrata.)

S C E N A II

SYRUS
De nu mă-nşeală bietul suflet, sînt tare-aproape de prăpăd,
Atîta mi-i de încolţită oştirea-n luptă; să-i ascund
Măcar bătrînului că Bacchis este-a lui Clitipho iubită.
Ca să-mi mai pun în bani nădejdea şi-n vicleşug, nici pomeneală.
Izbînda-i să mă trag în spate cu aripile-acoperite.
Vai, mi-a fost smulsă-o bucăţică – cea mai gustoasă – dintre fălci!
Şi ce să fac? Şi ce să-nchipui? Noi planuri, alte cheltuieli:
E lucrul cel mai greu din lume să cauţi şi să nu găseşti.
Si dacă-ncerc pe calea asta? – E rău. – Pe asta? – Tot la fel.
— Dar poate ăsta… – Nu se poate. – Ba-i foarte bună!
Am prins un fir! Pe Hercle! azi voi pune mîna pe toţi acei bănuţi fugarii

S C E N A III
CLINIA, SYRUS

CLINIA
Nimic, nimic din clipa asta, nici cel mai mare rău din lume
Nu va putea să mă-ntristeze, atîta sînt de fericit.
Acum mă dau pe mîna tatii, ca om de treabă, cum mă vrea..

SYRUS
(aparte)
De nu m-a păcălit auzul, pricep c-a fost recunoscută.
(Tare.)
Sînt tare bucuros văzîndu-ţi dorinţele-mplinite, Clinia!

CLINIA
Ah, auzit-ai vestea, Syrus?

SYRUS
Cum altfel? Doar am fost de faţă.

CLINIA
Şi-ai auzit de-o bucurie mai fără seamăn?

SYRUS
Nu, la nimeni.

CLINIA
Ah, să-mi ajute zeii veşnici, nu pentru mine-atît mă bucur,
Cît pentru ea, că-mi pare demnă de preacinstirea tuturor.

SYRUS
Te cred; dar se cuvine-acuma să-mi dai la rîndu-ţi ascultare
Pe Clitipho ne-ar fi mai lesne să-1 ajutăm, dacă nu află
Tătîne-său despre iubita-i…

CLINIA
O, lupiter!…

SYRUS
Stai liniştit.

CLINIA
Pot să mă-nsor cu Antiphila!

SYRUS
Au nu-i aşa că-mi tai cuvîntul?

CLINIA
O, Syrus, ce să fac? Mă iartă; sînt fericit!

SYRUS
Te iert, pe Hercle!

CLINIA
Un trai zeiesc ni se vesteşte.

SYRUS
Cred că degeaba ostenesc.

CLINIA
Vorbeşte;-ascult.

SYRUS
Ca peste-o clipă să-ţi fugă mintea.

CLINIA
Nu, ascult.

SYRUS
Pe Clitipho, ziceam, se cade să-1 ajutăm în primul rînd.
Ci dacă tu te-ntorci acasă şi-o laşi aici, la noi, pe Bacchis,
Bătrinul va-nţelege-ndată că-i e lui Clitipho iubită
Doar dac-o iei de-aici, ascunsă ca pîn-acum rămîne taina.

CLINIA
Da, Syrus; dar eu văd şi piedici în calea-nsurătorii noastre.
Cum să mă uit în ochii tatii? Şi ce să-i spun? Ţu ştii?.

SYRUS
Desigur.

CLINIA
Ce-i spun? Si cum să mă dezvinui?

SYRUS
Păi sa nu minţi: îi povestește
Fără da-nconjur adevărul

CLINIA
Zici tu?

SYRUS
Arată-i c-o iubeşti
Şi că te-nsori cu ea; şi spune-i că-i a lui Clitipho cealaltă.

CLINIA
Frumoasă, bună-nsărcinare şi lesne, ah, de dus la capăt!
Şi poate-mi ceri să-1 fac pe tata să ţină totul într-ascuns
De Chremes?

SYRUS
Nicidecum; să-i spună cu limpezime totul…

CLINIA
Hei!
Eşti treaz acum şi-ntreg la minte? înseamnă să-i aduci
pieirea.
Cum ar putea el, spune, să scape de pedeapsă?

SYRUS
E planul meu, şi-i dau cununa, şi mă fălesc cu el, adică
Avînd tăria şi curajul de-a spune numai adevărul,
Pe amîndoi înşel deodată; aşa că taică-tău spunîndu-i
Că fiul lui îndrăgostit e de Bacchis – Chremes n-o să-1 creadă.

CLINIA
Da, dar aşa îmi spulberi, Syrus, nădejdea mea de-nsurătoare;
Iubita mea va socoti-o şi nu-mi mai dă pe fata lui.
Dar ţie, ştiu, puţin îţi pasă, de vreme ce-1 slujeşti pe altul.

SYRUS
La naiba! Crezi că toată viaţa am să-i ascund înşelăciunea?
O biată zi, să-i smulg bănuţii; atîta cer, nimic mai mult.

CLINIA
Oare-i de-ajuns? Şi dacă tata descoperă isprava noastră?

SYRUS
De ce n-aş zice cum zic unii: „Şi dacă se dărîmă cerul?”[10]

CLINIA
Mă tem de ce-o să fac.

SYRUS
Ţi-e teamă? De parcă nu ţi-ar sta-n putere

---

10 Expresie proverbială ***(Quid si nunc caelum ruat).***

Să scapi oricînd de-ncurcătură şi dai totul în vileag!

CLINIA
Aduceţi-mi-o, hai, pe Bacchis!

SYRUS
La vreme tocmai vine-afară.

S C E N A IV
BACCHIS, CLINIA, SYRUS, DROMO, PHRYGIA

BACCHIS
Urît şi necinstit din partea lui Syrus să m-aducă-aici
Făgăduindu-mi zece mine, cu jurămînt. Ah, dacă-mi joacă
Vreo festă-acuma, altădată el mult şi bine-o să mă roage;
Sau mai degrabă îi făgădui, şi ora-1 pun să i-o vestească,
Şi cînd cu sufletul la gură va-ncepe Clitipho s-aştepte,
Îl joc, la rîndu-mi, stînd acasă, şi vai şi-amar va fi de Syrus.

CLINIA
(către Syrus)
Ai auzit ce-ţi pregăteşte?

SYRUS
Şi crezi e-o spune-n glumă? Nu;
Mi-o face, dacă nu iau seama.

BACCHIS
Dorm toţi; să-i scutur niţeluş.
Ascultă Phrygia, auzit-ai de casa unuia Charinus?

PHRYGIA
Am auzit.

BACCHIS
Nu-i prima,-n dreapta, după aceste case?

PHRYGIA
Da.

BACCHIS
Dă zor; acolo-1 preacinsteşte pe Dionysos militarul…

SYRUS
(aparte)
Ce i-a trăsnit?

BACCHIS
Dă zor şi spune-i că sînt ţinută-aici cu sila,
Dar am să-i trag cumva pe sfoară şi-n scurtă vreme vin să-1 văd.

SYRUS
(încet)
Ah, sînt pierdut!

(Tare.)
O clipă, Bacchis! Unde-o trimiţi pe slujitoare?
Opreşte-o 1

BACCHIS
(către Phrygia)
Du-te!

SYRUS
Ai bănuţii de-o parte puşi.

BACCHIS
Atunci, rămîn.

SYRUS
Curînd îi capeţi.

BACCHIS
Cum ţi-e voia. Nu te zoresc.

SYRUS
Dar ştii ce vreau?

BACCHIS
Ei, ce?

SYRUS
Să treci la Menedemus cu tot alaiul de femei.

BACCHIS
Ce pui, tîlharule, la cale?

SYRUS
Eu? Bat arginţii pentru tine.

BACCHIS
Mă crezi pesemne-atît de proastă să cad în cursă?

SYRUS
N-avea teamă.

BACCHIS
Şi nu mai am cu tine treabă?

SYRUS
Deloc; şi capeţi ce-i al tău.

BACCHIS
Să mergem!

SYRUS
După mine.
(Strigînd spre interiorul casei lui Menedemus.)
Dromo!

DROMO
(apărînd în uşă)
Cine-a strigat?

SYRUS
Eu, Syrus.

DROMO
Ce-i?

SYRUS
Vreau să mi-o treci la voi pe Bacchis, cu toate slujnicele, iute!

DROMO
Şi pentru ce?

SYRUS
Nu te priveşte; le treci şi lucrurile,-auzi?
Plecînd la voi, bătrînul crede că-şi micşorează cheltuiala.
Nici pe departe nu-şi dă seama ce scump plăti-va pîn' la urmă.
Tu, din ce ştii, nu ştii nimica; fii om deştept.

DROMO
Am să fiu mut.

S C E N A V
CHREMES, SYRUS

CHREMES
Să mă iubească zeii! îl plîng pe Menedemus
Văzînd că se abate asupra lui prăpădul.
Să saturi o femeie ca ea, şi toată casa-i!
La început, o vreme, el n-are să prea simtă
Atît de bucuros e că i s-a-ntors băiatul.
Dar cînd îşi va da seama că zilnic cheltuieşte
Fără de socoteală şi fără de sfîrşit,
Dori-va, cred, să-i plece a doua oară fiul.
Da'l văd pe Syrus.

SYRUS
(aparte)
Iată-mi bătrînul.

CHREMES
Syrus!

SYRUS
Eu!

CHREMES
Ce mai e nou?

SYRUS

Cu tine voiam să mă-ntîlnesc.

CHREMES
Te-ai învoit, îmi pare, de-a bine cu vecinul.

SYRUS
A, treaba dinainte…? Zis şi făcut, pe Hercle!

CHREMES
Pe cinstea ta?

SYRUS
Pe cinste!

CHREMES
Ah, nu mă pot opri
Să te mîngîi pe creştet[11]! Apropie-te, Syrus;
Cu inima curată, mă jur, te răsplătesc.

SYRUS
De-ai şti ce mai ispravă prin minte mi-a trecut!

CHREMES
Te amăgeşti, pe Hercle! crezînd c-a ta-i isprava.

SYRUS
Ba nu; e adevărul.

CHREMES
Hai, povesteşte!

SYRUS
Clinia
I-a spus lui Menedemus că Bacchis e iubita
Lui Clitipho al nostru, si-a luat-o, i-a mai spus,
În casa lor, de teamă că bănui tu ceva.

CHREMES
Grozav!

SYRUS
Dar spune-mi.

CHREMES
Tare-i grozav!

SYRUS
Si dac-ai ști… Da', rogu-te, ascultă urmarea-nşelăciunii:
I-a mai vorbit, pe Hercle! că ţi-a văzut copila;
Că ea, cu frumuseţea-i, 1-a fermecat, şi vrea
Să-i ceară mîna.

---

11 Exemplu *cuasi* unic de manifestare a dragostei stăpînului față de un sclav, neobişnuit în comediile antice.

CHREMES
Fata descoperită?

SYRUS
Ea;
Soție şi-o doreşte.

CHREMES
Cum vine asta, Syrus?
Nu mai pricep nimica.

SYRUS
Uf! nu prea ţi merge mintea.

CHREMES
Se poate.

SYRUS
Pregăteşte bănuţii pentru nuntă,
Veşminte, giuvaeruri… Pricepi?

CHREMES
Să i le cumpăr?

SYRUS
Aşa.

CHREMES
Dar nu-i dau fala și nici nu i-o făgădui.

SYRUS
De ce nu?

CHREMES
Ce-ntrebare! Un om ca el…

SYRUS
Cum vrei.
N-aş spune să i-o dărui cu-adevărat, ci numai
Să te prefaci.

CHREMES
Eu nu pot şi n-am să mă prefac;
Urzeşte tot, dar nu mă vîrî-n urzeala ta.
Cînd nu vreau să-i dau fata, de ce să i-o făgădui?

SYRUS
Credeam…

CHREMES
Nici pomeneală!

SYRUS

Grozav o ticluisem;
Ştii că-nceput-am treaba la stăruinţa ta.

CHREMES
Adevărat.

SYRUS
De altfel, eu unul cred că judeci Şi drept şi bine, Chremes.

CHREMES
Dorinţa mea cea mare-i Să duci la capăt totul, ei doar pe altă calc.

SYRUS
Da, fie; am s-o caut. Cît despre banii-aceia
Pe care-i datorează copila ta Baechidei,
Se cer plătiţi pe dată; n-ai să te-ascunzi şi-acuma
în dosul unor vorbe: „Ce-mi pasă? Mi-a dat mie?
Eu am cerut? Bătrîna nu m-a-ntrebat, şi totuşi
Mi-a zălogit copila.” Se pare că: „Adesea
Dreptatea cea mai mare e-o mare nedreptate”.

CHREMES
Eu n-am s-o fac.

SYRUS
De-altminteri, nu ți-ai găsi iertarea;
Te știe toată lumea de treabă şi avut[12]
CHREMES
Îi duc eu însumi banii.

SYRUS
Mai bine-nsărcinează-1
Pe fiul tău.

CHREMES
Cum asta?

SYRUS
Se bănuie c-ar fi
Îndrăgostit de Bacchis.

CHREMES
Da, şi?

SYRUS
Are să pară
Demn de crezare totul dacă i-ar da el hanii;
Iar eu îmi duc mai lesne la capăt planul meu..
Dar iată-1; adă banii.

CHREMES
Mă-ntorc într-o clipită.

---

12 Text și sens nesigure.

(Iese.)

S C E N A VI
CLITIPHO, SYRUS

CLITIPHO
(aparte)
Cea mai uşoară treabă îţi pare grea povară
Cînd n-o faci cu tot dragul; la fel plimbarea mea,
Deşi odihnitoare, pe mine m-a sleit;
Şi-acum mi-e tare teamă să nu fiu alungat
De-aici a doua oară, pînă s-o văd pe Bacchis.
(Zărindu-l pe Syrus.)
Zeiţele şi zeii, cîţi or fi ei, cu toţii
Să te trăsnească, Syrus, cu planurile tale!
Tu pui mereu la cale şi născoceşti mereu
Ceva, şi mă tot chinui.

SYRUS
Ci du-te unde meriți!
Pierzării mă dăduseşi cu nebunia ta![13]

CLITIPHO
Rău că n-a fost aievea; o meritai.

SYRUS
Aşa?
O meritam? Mă bucur că astfel îmi vorbeşti
Nainte să ai banii de care-am făcut rost.

CLITIPHO
Dar ce vrei, ce pot spune? Te-ai dus şi mi-ai adus
Iubita, şi n-am dreptul nici s-o ating măcar!

SYRUS
Uitată-i supărarea. Dar ştii tu unde-i Bacchis
Acum?

CLITIPHO
La noi.

SYRUS
De unde!

CLITIPHO
Dar unde,-atunci?

SYRUS
La Clinia.

---

13 Syrus face, probabil, aluzie la imputările aduse de Chremes în actul al treilea (începutul scenei III), în legătură cu libertatea pe care şi-o luase Clitipho faţă de Bacchis (p. 250—251).

CLITIPHO
Vai mie!

SYRUS
Fii pe pace; te duci la ea cu banii Făgăduiţi.

CLITIPHO
Ce glumă! Şi cine-i...?

SYRUS
Tatăl tău.

CLITIPHO
Tu îţi baţi joc de mine.

SYRUS
Să judeci după fapte.

CLITIPHO
Ah, mor de fericire! Ah. Syrus, te iubesc!

SYRUS
Dar, iată,-ți vine tatăl: să nu te-arăți uimit,
Nu-ntrebi de ce-a făcut-o; şi să vorbeşti puţin.

S C E N A VII
CHREMES, CLITIPHO, SYRUS

CHREMES
Unde-mi găsesc băiatul?

SYRUS
(încet, către Clitipho)
„Aici."

CLITIPHO
Aici sînt, tată.

CHREMES
(către Syrus)
I-ai spus despre ce-i vorba?

SYRUS
I-am spus aproape tot.

CHREMES
(către Clitipho)
Primeşte-i şi du-i banii.

SYRUS
(către Clitipho)
Ce stai ca bolovanul?

De ce nu-i iei?

CLITIPHO
Ah, dă-mi-i!

SYRUS
Hai, repede, pe-aici.
(Către Chremes.)
Să nu te mişti, stăpîne, din loc pînă ne-ntoarcem;
N-avem nici o pricină Sa-ntîrziem alături.
(Iese împreună cu Clitipho.)

CHREMES
I-am şi dat zece mine curate fetei mele,
Să aibă de-ale gurii şi pentru cheltuială,
Şi am să-i dau mai multe pentru găteala ei,
Şi mai încolo, iarăşi, ca zestre, doi talanţi.
Atîtea ciudăţenii şi nedreptăţi cunoaştem!
Las treburile vraişte ca să găsesc un ins
Să-1 pricopsesc cu munca şi-agonisita mea!

S C E N A VIII
MENEDEMUS, CIIREMES

MENEDEMUS
(către fiul său, care rămîne în casă)
Azi dintre toţi părinţii sînt cel mai fericit
Văzîndu-te, copile, că ţi-ai venit deplin în fire.

CHREMES
(aparte)
Se înşeală!

MENEDEMUS
Te căutam, o, Chremes!
Ci scapă-ne pe mine, şi fiul meu, că poţi.

CHREMES
Ce vrei să fac?

MENEDEMUS
Tu astăzi ţi-ai regăsit copila.

CHREMES
Urmează.

MENEDEMUS
De soţie vrea Clinia să i-o dărui.

CHREMES
Ce om eşti tu, bătrîne?

MENEDEMUS
Cum?

CHREMES
Ai uitat, se vede,
Cum că-ntre noi vorbisem de-o înşelătorie
Care să-i dea putinţa să-ţi stoarcă bani.

MENEDEMUS
Da, ştiu.

CHREMES
Acum el asta face.

MENEDEMUS
Hei, Chrernes, ce vorbeşti!
Dar, în sfîrşit, femeia din casa mea-i iubita
Lui Clitipho al vostru.

CHREMES
Zic ei, şi tu îi crezi. Şi spun că se însoară ca, după ce-i îngădui,
Să-i dărui bani de straie, podoabe şi-alte lucruri.

MENEDEMUS
Ca să le dea, nici vorbă, miresei lui.

CHREMES
Nici vorbă:
I le va da!

MENEDEMUS
Vai mie, m-am bucurat degeaba!
Primesc, cu toate astea, decît să-1 pierd din nou.
Ce-i spun din parte-ţi, Chremes, ca nu cumva să simtă
Că-i simt înşelăciunea şi să se necăjească.

CHREMES
Ah, să se necăjească? Eşti tare slab

MENEDEMUS
Ei, lasă;
Am început, ajută-mi să-nchei cu bine treaba.

CHREMES
Îi spui c-ai stat de vorbă cu mine despre nuntă.

MENEDEMUS
Aşa îi spun; pe urmă?

CHREMES
Că-s binevoitor
Şi ginerele-mi place; ba spune-i, dacă vrei,
Că i-am făgăduit-o…

MENEDEMUS
E tocmai ce doream!

CHREMES
..ca el să-ţi ceară banii pe dată, cum vrei tu
Şi să i-i dai pe dată.

MENEDEMUS.
I-i dau.

CHREMES
Şi-n scurtă vreme
După cum văd eu treaba, slei-te-va de tot.
Fie ce-o fi, dă-i totuşi cu grijă şi măsură,
Dacă ai minte.

MENEDEMUS
Bine..

CHREMES
Hai, du-te; vezi cit cere.
Dacă mai ai nevoie de mine, sînt acasă.

MENEDEMUS
Te caut; să ai ştire de tot ce săvîrsesc.

ACTUL AL CINCILEA

S C E N A I
MENEDEMUS, apoi ***CHREMES***

MENEDEMUS
(singur)
Eu nu mă cred, iau zeii martori, un om viclean şi nici isteţ;
Dar cît mă-ntrece bunul Chremes – îndrumătorul, ajutorul,
Sfătuitorul meu! La mine, oricum i-ai zice unui prost:
Butuc, buştean, greoi ca plumbul, asin – grozav se potriveşte?
La el – nimic; căci fără nume şi unică-i e neghiobia.

CHREMES
(către soţia sa, aflată în casă)
Hai, nu mai plictisi, nevastă, măriţii zei cu mulţumiri
Că ţi-ai putut găsi copila, şi nu-i mai crede-asemeni ţie,
Că nu pricep, ca tine,-o vorbă de nu le-o spui de mii de ori.
(Sieşi)
De ce tot zăboveşte-acolo şi nu mai vine fiul meu?

MENEDEMUS

Hei, ceine zăboveşte, Chremes?

CHREMES
A, Menedemus, te-ai întors?
Ai apucat să-i dai lui Clinia răspunsul meu?

MENEDEMUS
Cu de-amănuntul.

CHREMES
Şi el?

MENEDEMUS
S-a bucurat, ca omul nerăbdător să se însoare.

CHREMES
Haha!

MENEDEMUS
Ce ai. de rîzi?

CHREMES
Pe Merele! îmi vine-n minte vicleşugul
Sclavului meu.

MENEDEMUS
Aşa!

CHREMES
Cum ştie să plăsmuiască-un chip de om!

MENEDEMUS
Tu crezi că se preface Clinia?

CHREMES
O, da!

MENEDEMUS
Şi eu credeam la fel.

CHREMES
Ce pişicher!

MENEDEMUS
Îţi vei da seama c-aşa stă treaba cunoscînd
Ce-a mai urzit.

CHREMES
Ce spui?

MENEDEMUS
Ascultă.

CHREMES

Aşteaptă: vreau întîi să ştiu
Cît ai pierdut; spunînd pesemne că-i dau băiatului copila,
Te-a asurzit pe dată Dromo cerînd pentru mireasă daruri:
Veşminte-alese, giuvaeruri şi slujnice – ca să scoţi banii,

MENEDEMUS
Nu, nu.

CHREMES
Cum nu?

MENEDEMUS
Zic nu, pe Merele!

CHREMES
Şi nici băiatul?

MENEDEMUS
Nici el, Chremes.
Un singur lucru cere Clinia şi-atît: să facem astăzi nunta.

CHREMES
De necrezut; mă uluieşte. Dar Syrus? Nici el n-a…?

MENEDEMUS
Nimic.

CHREMES
Nu mai pricep.

MENEDEMIS
E de mirare; ştiam că le pricepi pe toate.
Dar Syrus, ah, atît de bine 1-a plăsmuit pe fiul tău,
Că prea puţin mai părea Bacchis iubita bietului de Clinia.

CHREMES
Și ce-a făcut?

MENEDEMUS
A sărutat-o, a strîns-o… Ei, dar astea-s fleacuri 1

CHREMES
Şi cum s-a mai putut preface?

MENEDEMUS
Ehei!

CHREMES
Îmi spui?

MENEDEMUS
Ascultă bine:
Păstrez in fundul casei mele o cămăruţă mai dosită;
A dus un pătucean acolo, cu aşternut şi-nvelitoare.

CHREMES
Şi după asta? Mai departe.

MENEDEMUS
S-a dus şi Clilipho de grabă.

CHREMES
El singur?

MENEDEMUS
Singur.

CHREMES
Vai, mi-e teamă!

MENEDEMUS
Iar Bacchis l-a urmat pe dată.

CHREMES
Ea singură?

MENEDEMUS
Doar ea.

CHREMES
Vai mie!

MENEDEMUS
Intrînd, au pus zăvorul.

CHREMES
Ah!
Şi, spune,-au fost văzuţi de Clinia?

MENEDEMUS
Da’ cum să nu? Eram alături.

CHREMES
Deci Bacchis e iubita fiului meu; sini mort!

MENEDEMUS
De ce?

CHREMES
În zece zile rămîn pe drumuri.

MENEDEMUS
Cum?
Te supără-ajutorul dat prietenului?

CHREMES
Nu;
Ci prietenei.

MENEDEMUS
Doar dacă-i aşa!

CHREMES
Te îndoieşti?
Ce om, fără să-i pese, crezi tu că ar putea
Să vadă cum iubita-i, sub ochii lui…

MENEDEMUS
Oho!
De ce hu, cînd mă trage pe sfoară mai uşor?

CHREMES
Mă iei în rîs, pe merit. A mea e toată vina;
Doar ei mi-au dat prilejuri şi le ghicesc urzeala;
Am fost ca bolovanul. Să nu-i pricep! Vai mie!
Dar nici ei n-au să scape, de n-oi muri, prea ieftin. Ba chiar…

MENEDEMUS
De ce te zbuciumi? Au nu te ocroteşti?[14]
Au pilda mea n-ajunge?

CHREMES
Mînia, Menedemus,
M-a scos de tot din pepeni.

MENEDEMUS
Tu să vorbeşti aşa!
Nu te-nroşeai dînd sfaturi la alţii: să se poarte
Mai înţelept — cînd nu poţi să te ajuţi pe tine?

CHREMES
Şi ce să fac?

MENEDEMUS
Ce mie mi-ai spus că n-am făcut:
Să-şi vadă-n tine tatăl; oricînd şi fără teamă
Să-ţi spună ce-l frămîntă, să-ţi ceară, să te roage,
Să nu te ocolească bătînd la alte inimi.[15]

CHREMES
Ba nicidecum, mai bine să plece-n lumea largă,
Decît, în desfrînarea-i, să-şi ruineze tatăl;
Că de-oi plăti intr-una cît vrea să risipească,
Ajung să trag cu şapa, ca mîine, pe ogor.

MENEDEMUS
Aşa, numai necazuri ai să culegi, ia seama!
Acuma nu te-ndupleci, dar ai să-l ierţi cînd va,
Si nu va fi mai lesne.

---

14 Acelaşi sfat, în aceiaşi termeni, i l-a dat şi Chremes lui Menodemus în actul întîi (p. 213).

15 Vezi actul întîi, scena I (p. 218).

CHREMES
Prea sufăr mult!

MENEDEMUS
Cum vrei!
Dar ce spui de unirea copiilor? Nutreşti
Alt gînd?

CHREMES
De fel, si neamul, şi ginerele-mi plac.

MENEDEMUS
Ce zestre-i spun lui Clinia că dărui fiicei tale?
Au te codeşti?

CHREMES
Ce zestre?

MENEDEMUS
Da.

CHREMES
Ah!

MENEDEMUS
Nu te sfii,
De-o socoteşti prea mică; nu zestrea ne frămîntă.

CHREMES
Îmi ştiu puterile, şi nu pot să-i dau mai mult de doi talanţi;
Dar dacă vrei să-mi scapi avutul, pe mine, fiul să mi-1 scapi,
Te rog să-i spui c-am dat copilei tot ce-am avut.

MENEDEMUS
Cum vine asta?

CHREMES
Arată-te uimit, şi-ntreabă-1, să-ţi spună el din ce pricină
Fac astă treabă.

MENEDEMUS
Dar, pe Hercle! nu-mi lămuresc pentru ce-o faci.

CHREMES
Vreau să-i înfring neruşinarea şi aplecarea-i spre dezmăţ,
Şi vreau să-1 fac să nu mai ştie pe care parte să se zbată.

MENEDEMUS
Ce toană-i asta?

CHREMES
Ah, mă lasă să fac ce ştiu.

MENEDEMUS
Te las. Aşa
Vrei tu?

CHREMES
Aşa.

MENEDEMUS
Mă rog!

CHREMES
Trimite-1 pe-al tău să-şi caute mireasa.
(Menedemus iese.)
Pe-al meu l-oi duce cu dojana, ca pe copii, spre calea dreaptă.
Cit despre Syrus, dacă zeii mă lasă-n viaţă, am să-i trag
O chelfăneală, să-şi aducă şi peste ani şi ani aminte,
Să mă mai creadă şi-altădată batjocura şi hazul lui!
Nici unei văduve, pe Horele! n-ar fi avut curaj să-i facă
Ce mi-a făcut el mie astăzi.

S C E N A II
CLITIPHO, MENEDEMUS, CHREMES, SYRUS

CLITIPHO
(intrînd împreună eu Menedemus şi urmat de Syrus)
E cu putinţă, Menedemus,
Ca tatăl meu să mă azvîrle din sufletu-i cu-atîta grabă?
Şi ce-am făcut? Ce mare crimă am săvîrşit eu, păcătosul? Un fleac!

MENEDEMUS
Văd bine că te doare şi te mîhneşte hotărîrea-i;
Dar sînt mîhnit şi eu aşijderi şi nu-nţeleg nimic, şi-ţi cer
Măcar de-un lucru să ţii seama: că-ţi vreau tot binele, din suflet.

CLITIPHO
Spuneai că-aici e tata.

MENEDEMUS
Iată-1.
(Se îndepărtează.)

CHREMES
Ce vină, Clitipho, mi-aduci?
Silit de tine, de prostia-ţi am săvîrşit ceea ce ştii.
Văzînd că-ţi piere judecata şi că alergi în primul rînd
După plăcerile de-o clipă, fără-a scruta in viitor,
Mi-am pus la adăpost averea, ca nu cumva s-o risipeşti.
Din vina ta nu-ţi dau nimica din partea cuvenită ţie;
Găsit-am miinile cinstite în grija căror am trecut-o.
Tu vei putea mereu să judeci de-ai fost nerod, agonisindu-ţi
Şi straiele, şi de-ale gurii, şi adăpostul…

CLITIPHO
Vai, vai mie!

CHREMES
Şi n-am să vad că-ţi şterpeleşte femeia-aceea moştenirea.

SYRUS
O, de-aş pieri! Ce mai furtună, cu, blestematul, am stîrnit!

CLITIPHO
Pe Hercle! vreau să mor.

CHREMES
Învaţă, în primul rînd, cum să trăieşti.
Pe urmă, de nu-ţi place viaţa, încearcă leacul celălalt.

SYRUS
Stăpîne, pot…?

CHREMES
Vorbeşte.

SYRUS
Fără pedeapsă?

CHREMES
Spune.

SYRUS
Ce sminteală
Mai e şi asta: en port vina, şi-l pedepseşti pe el?

CHREMES
Ajunge!
Tu n-ai amestec; nu te-nvinui pe tine, Syrus; nici altar[16],
Nici apărare să nu-ţi cauţi.

SYRUS
Ce pui la cale?

CHREMES
Supărat
Nu-s nici pe tine,
(îl arată pe Syrus: apoi pe Clitipho)
nici pe tine; nici voi pe mine să nu fiţi.
(Iese.)

SYRUS
Ah, a plecat? Şi vream să spună…

CLITIPHO
Ce?

---

16 Altarele erau, ca şi templele, locuri de refugiu pentru cei urmăriţi sau învinuiţi.

SYRUS
Unde-mi caut eu mîncarea,
Dacă ne leapădă pe drumuri; că tu mănînci la sora ta.

CLITIPHO
Ah, Syrus, am ajuns vai mie să mă-nspăimînt că mor de foame!

SYRUS
Ca să trăim, avem nădejdea…

CLITIPHO
Ah, care?

SYRUS
…poftei de mîncare.

CLITIPHO
Glumeşti cind treaba-i serioasă,
În loc să mă ajuţi cu sfatul?

SYRUS
Ba serios am judecat-o de cînd a spus-o tatăl tău;
Şi după cite bag de seamă…

CLITIPHO
Vorbeşte.

SYRUS
Nu mă-nşel prea mult

CLITIPHO
În ce privinţă?

SYRUS
Cred că nu eşti copilul lor.

CLITIPHO
Ce-i asta, Syrus?
Ori te-ai prostit?

SYRUS
Eu spun ce trece prin capul meu; tu, hotărăşti.
Cînd nu te-avea decît pe tine, cînd nici o altă bucurie
Nu cunoştea, erai pe placu-i şi îţi făcea pe plac; iar astăzi,
Cînd ei şi-au regăsit copila, pentru-un nimic, te-aruncă-n stradă.

CLITIPHO
Adevărat.

SYRUS
Doar nu-ţi închipui că-i furios de-atîta vină?

CLITIPHO

N-aş crede.

SYRUS
Altă socoteală: o mamă-acoperă greşeala
Fiului său, şi-1 scapă-ntr-una de aspra tatălui pedeapsă;
A ta, nu mişcă.

CLITIPHO
Ai dreptate. Şi ce-mi rămîne de făcut?

SYRUS
Întreabă, stai cu ei de vorbă; şi-ţi dau pe faţă adevărul.
Dacă mă-nşel, poţi să-i îndupleci, să le-ntorci inima spre tine,
Sau afli al cui eşti.

CLITIPHO
Bun sfatul; alerg la ei.
(Iese.)

SYRUS
(singur)
Mă fericesc
De gîndul meu; nentemeiată, ştiu bine fi-va bănuiala,
În schimb afla-va cum şi-n ce fel îl poate tatăl lui ierta
Pesemne-i cere să se-nsoare, ah, fără-ai mulţumi lui Syrus!
Dar ce se-ntîmplă? Da, bătrînul! O iau din loc; după ce-a fost,
M-ar şi mira să nu mă-nşface. Mă duc la bunul Menedemus
Mi-1 fac apărător, pe Hercle! că n-am încredere-n bătrîn.
(Iese.)

S C E N A III
SOSTRATA, CHREMES

SOSTRATA
De nu iei seama, o, bărbate, împingi băiatul la prăpăd;
Şi, drept ţi-oi spune, mă şi mir.
Cum a putut să-ţi dea prin minte o neghiobie-atît de mare?

CHREMES
Aceeaşi ai rămas, femeie! O dată-n viaţă n-am putut
Să iau o hotărîre, fără să-mi fii potrivnică, Sostrata!
Şi dacă-ntreb cu ce greşit-am şi pentru ce te-mpotriveşti
Cu-atîta-nverşunare, nu ştii să-mi spui, năroado!

SOSTRATA
Eu, nu ştiu…?

CHREMES
Ba ştii, ca să nu-ncepem iară ciorovăiala dinainte!

SOSTRATA
Ah, eşti nedrept că-mi astupi gura, cînd ştii cît de-nsemnată-i treaba

CHREMES
Nu ţi-o astup nicicum; vorbeşte! Dar fac, pe Hercle! tot ce-am spus.

SOSTRATA
Tot faci?

CHREMES
Mă jur!

SOSTRATA
Tu nu-ţi dai seama ce rău pricinuieşti? Se crede
Prunc părăsit băiatul nostru.

CHREME,
Cum? „Părăsit”, ai spus?

SOSTRATA
Întocmai,
Bărbate.

CHREMES
Eh, mărturiseşte!

SOSTRATA
Dă sfatul ăsta la duşmani! să mărturisesc că nu e, cînd bine ştiu că-i fiul meu?

CHREMES
Ți-e teamă,-atunci, că nu poţi face, cînd vrei, dovada că-i al tău?

SOSTRATA
Pentru că mi-am găsit copila?

CHREMES
Nu; altul e, mai bun. temeiul:
Pentru că-ţi seamănă la fire;
Poţi dovedi uşor c-al tău e, cînd e croit asemeni ţie,
Cinci n-are un cusur băiatul pe care să nu-1 ai şi tu,
Cînd nimeni alta decît tine n-ar fi născut un fiu ca el.
Dar iată-1; serios de-a bine. Văzîndu-1, crezi că-i cineva.

S C E N A IV
CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES

CLITIPHO
De-a fost o vreme, dragă mamă, cînd mă priveai cu bucurie,
Şi mă numeai de bună voie copilul tău, te rog frumos
Să-ţi aminteşti de vremea-aceea şi-n jalea mea să mă ajuţi;
Te rog, şi-ţi cer, şi vreau, pe Hercle! să-mi spui cine-s părinţii mei.

SOSTRATA
Te rog şi eu, copile dragă, să nu te mai gîndeşti că-ai fi

Străin de noi.

CLITIPHO
Dar sînt.

SOSTRATA
Vai mie! Ce vorbe ies din gura ta!
Să ne-nchizi ochii, lui şi mie, aşa cum eşti al meu şi-al lui;
Şi dacă mă iubeşti, fă bine şi nu mai spune-aceste vorbe!

CHREMES
Dacă te terni de mine, cată să nu mai fii ce eşti.

CLITIPHO
Ce sînt?

CHREMES
Îţi spun, să ştii: om de nimica, risipitor, destrăbălat,
Mîncău şi trîntor eşti; mă crede, şi crede-mi că eşti fiul nostru.

CLITIPHO
Tu nu-mi vorbeşti ca un părinte.

CHREMES
Nu, ai ţişnit din capul meu,
Cum, cică, s-a născut Minerva din al lui Iupiter: şi-acesta
Nu-i un temei să-ndur necinstea purtării tale dezmăţate.

SOSTRATA
Feri-ne-or zeii!

CHREMES
Nu ştiu zeii ce fac; dar eu am să veghez.
Tu cauţi, văd, ce ai: părinţii; dar ce-ţi lipseşte, nu prea cauţi:
Să faci pe voia mea de tată păstrind averea greu muncită)
Ci nu sub ochii mei s-o spulberi cu-nşelăciuni… Mă ruşinez
Să spun în fata mamei tale cuvîntu-acela ticălos[17];
Tu nu te-ai ruşinat de faptă.

CLITIPHO
Mi-e scîrbă de purtarea mea!
Și mi-e rușine, drag părinte. Și nu știu cum să-mi caut pacea

S C E N A V
MENEDEMUS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA

MENEDEMUS
Urît şi rău din cale-afară se poartă Chremos cu băiatul;
Neomeneşte; vreau, de-aceea, să-i potolesc şi să-i împac.

---

17 Cuvîntul, cu aluzie la Bacchis, era ***scortum*** *(tîrfă),* pe care romanii nu îl rosteau niciodată în prezenţa soţiilor lor.

Dar văd pe toți.

CHREMES
Hei, Menedemus, de ce nu ţi-ai trimis băiatul,
Şi nu-ntăreşti ce-am spus de zestre?

SOSTRATA
Bărbate dragă, să nu faci
Una ca asta!

CLITIPHO
Dă-mi iertare, o, tată scump!

MENEDEMUS
Ascultă-1, Chremes;
Înduplecă-te!

CHREMES
Eu, Bacchidei, să-i dau cu voia mea strînsura?

MENEDEMUS
Asta n-om îngădui-o!

CLITIPHO
O, dă-mi iertare, dacă ţii
La viaţa mea!

SOSTRATA
Ci iartă-1, Chremes!

MENEDEMUS
Hai, Chremes, lasă-te clintit!

CHREMES
Uf! ce să fac? Nu se mai poate să merg pe calea dinainte.

MENEDEMUS
Nu faci decît ce se cuvine.

CHREMES
Dar iată cum şi ce doresc, i negreşit vreau să-mplinească.

CLITIPHO
Orice vrei, tată; porunceşte!

CHREMES
Ei bine,-ai să te-nsori.

CLITIPHO
O, tată!…

CHREMES
Nu, nici o vorbă!

SOSTRATA
Las’ pe mine;
Se va-nsura.

CHREMES
Dar el nu zice.

SOSTRATA
Vai! Clitipho, mai stai pe gînduri?

CHREMES
Eh, cum pofteşte!

SOSTRATA
Se supune.

MENEDEMUS
E-o treabă grea, de n-o cunoşti;
Dar după ce-o cunoşti, îţi pare uşoară.

CLITIPHO
Tată, mă supun.

SOSTRATA
Îţi dau, băiete, pe odrasla lui Phanoerates: e frumoasă,
Şi cred că o să-ţi fie dragă.

CLITIPHO
Roşcata ceea pistruiată,
Cu ochi ceacîri şi gură mare şi nas sucit?
Nu, n-o iau, tata

CHREMES
Ha! Face nazuri! Ca un straşnic cunoscător!

SOSTRATA
Îţi dau pe alta.

CLITIPHO
Nu, dacă-i vorba de nevastă, am cu pe una care-mi place.

CHREMES
Mă bucur, fiule!

CLITIPHO
Pe fata lui Archonides.

SOSTRATA
Bună fată!

CLITIPHO
Ar mai rămîne, tată…

CHREMES

Spune.

CLITIPHO
Să-1 ierţi pe Syrus; pentru mine
El a făcut...

CHREMES
Iertat să fie!

CHOREGUL
Cu bine şi, aplaudaţi!